

UNIWERSYTET im. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

Prof. zw. dr hab. Katarzyna Meller

Instytut Filologii Polskiej UAM

Zakład Literatury Staropolskiej i Oświecenia

RECENZJA OSIĄGNIĘĆ

Pani Dr Małgorzaty Mieszek

**ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych
w dyscyplinie literaturoznawstwo**

Dr Małgorzata Mieszek jest polonistką wykształconą na Uniwersytecie Łódzkim, gdzie ukończyła jednolite studia magisterskie w zakresie filologii polskiej (w 2001 r.). Na rodzimej uczelni została zatrudniona na etacie asystenta w Katedrze Literatury Staropolskiej i Nauk Pomocniczych, a po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa w 2006 r. awansowała na stanowisko adiunkta (obecnie w Zakładzie Literatury Dawnej, Edytorstwa i Nauk Pomocniczych). Przez całą edukację, począwszy od seminarium magisterskiego, pozostawała pod opieką naukową prof. dra hab. Jana Okonia. Na etapie studiów doktoranckich kontynuowała, rozpoczęte już na studiach, badania nad piśmiennictwem XVI-XVIII w., a sfinalizowała rozprawą doktorską „Staropolskie intermedia (w teatrach szkolnych)”. Promotorem pracy był prof. dr hab. Jan Okoń, a recenzentami prof. dr hab. Irena Kadulka (Uniwersytet Gdański), prof. dr hab. Wacław Walecki (Uniwersytet Jagielloński). Rozprawa ta zajęła drugie miejsce w Konkursie o Nagrodę Konrada i Marty Górskich (2007).

Jako podstawę przewodu habilitacyjnego wskazała monografię autorską *Twórczość dramatopisarska Jana Bielskiego SJ (1714-1768)*, Łódź 2020, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, ss. 360, (recenzent wydawniczy: prof. dr hab. Irena Kadulka). Habilitantka przedłożyła także do oceny swój podoktorski dorobek naukowy udokumentowany artykułami naukowymi publikowanymi w monografiach wieloautorskich (18 tekstów) oraz czasopismach (17 tekstów), edycję krytyczną oraz monografię będącą poszerzoną i zmienioną

wersją rozprawy doktorskiej ogłoszoną pod tytułem *Intermedium polskie XVI-XVIII w. Teatry szkolne* (2007). Większość opublikowanego dorobku naukowego Habilitantki dotyczy dramaturgii w XVI-XVIII w., teatrów konwiktowych (głównie jezuickich i pijarskich) oraz twórczości okolicznościowej autorów wywodzących się ze środowiska jezuickiego. Przedłożony do oceny materiał jest zatem spójny problemowo i dowodzi konsekwencji w realizacji przyjętego projektu naukowego, głębokiego rozumienia wagi dociekań źródłowych oraz gotowości do podejmowania badań nad zagadnieniami, autorami i tekstami nierozpoznanymi czy zapomnianymi.

1. Ocena głównego osiągnięcia naukowego.

Wybór dramatów Bielskiego jako głównego obszaru studiów, które zaowocowały monografią, trzeba uznać za trafny. Ta część pisarskiej aktywności Bielskiego była niedostatecznie poznana, a monografia dr Mieszek ten stan rzeczy zasadniczo zmienia. Badaczka bez wątplenia osiągnęła cel, jaki sobie wyznaczyła: przybliży osobę i twórczość Jana Bielskiego SJ (1714-1768), jednego z czołowych „reprezentantów” zreformowanego dramatu jezuickiego, który nie miał do tej pory w literaturze naukowej wyczerpującego opracowania. „Moja książka w zamierzeniu przynosi całościowe spojrzenie na dramaturgiczny dorobek jezuitów, porządkuje stan wiedzy o sztukach autora, uzupełnia luki i weryfikuje błędy, jakie obecne są w literaturze przedmiotu” – z tym stwierdzeniem autorki w pełni trzeba się zgodzić. Monografia dr Mieszek zawiera ustalenia, które nie będą obojętne dla przyszłych badań nad literacką aktywnością jezuitów w I Rzeczypospolitej, a szczególnie twórczością dramaturgiczną oraz dziejami teatru konwiktowego w XVIII w.

Książka ma przejrzystą konstrukcję. Rozpoczyna ją wartościowa prezentacja źródeł, drobiazgowo sprawozdanie zastanych badań, wszechstronne zreferowanie stanu i przemian edukacji jezuickiej i teatru konwiktowego w połowie XVIII w., analiza ram wydawniczych dramatów Bielskiego, ustalenia dotyczące źródeł dramatów Bielskiego oraz kwestia transpozycji narracji epickiej na dramat. Zasadniczą część rozprawy obejmuje analizy wybranych elementów struktury świata przedstawionego i przynosi kolejno omówienie tematyki dramatów (religia, historia, Orient), ideologii obywatelskiej (konceptcja ojczyzny, model obywatela), typów bohaterów (wyznawca, wódz, władca, spiskowiec, członek rodziny) oraz struktury dramatów (fabuła, działania bohaterów). Zamyka monografię rozdział poświęcony rekonstrukcji kształtu scenicznego dramatów Bielskiego w realizacjach teatrów konwiktowych w Rawie, Kaliszu i Poznaniu.

Bielski został ukazany jako współtwórca zmieniającego się w duchu klasycyzmu dramatu szkolnego XVIII w. i autor realizujący edukacyjny program szkolnictwa jezuickiego u schyłku jego obecności w krajobrazie kulturowym I Rzeczypospolitej, twórca dzieł niosących uniwersalne i aktualne wzorce i normy osobowe, moralne i religijne. Czy jest to obraz satysfakcjonujący? Czy dramaty Bielskiego nie skłaniają do postawienia pytań otwierających mniej oczywiste pole badawcze? Autorka prowadzi niezwykle drobiazgowo analizy, stara się, by nie uronić ani szczegółu. Badaczka wypracowała strategię prezentacji dzieł literackich opartą na tradycyjnych, klasycznych już elementach narracji literaturoznawczej (bohater, fabuła, świat przedstawiony). Znamienne, że przywołuje definicje pojęć i terminów ze *Słownika terminów literackich* i artykułów teoretycznych sprzed półwiecza, a pozostawia na boku propozycje współczesnej dramatologii. Prowadzi od starannego opisu bibliologicznego, prezentację zawartości, tematu, bohaterów, przez analizę składników dzieła w kontekście gatunkowym, kulturowym, biograficznym, historycznym, z uwzględnieniem także genezy, przeznaczenia, reguł odbioru, recepcji dzieła. Charakterystyki dzieł w tym zakresie są wzorowe. Przyjęta strategia pracy sprzyja koncentracji na badanej materii, ale nie prowadzi ani do problematyzacji zagadnień, która od studium przypadków prowadziłaby ku kwestiom ogólniejszej natury, daleko ogólniejszej niż eksponowany przez badaczkę kontekst estetyczny, i owocne napięcie między barokowym a klasycznym stylem, oraz programowość edukacji jezuickiej. Zaplanowana i skrupulatnie zrealizowana praca badawcza nad Bielskim jest umocowana w dobrej tradycji historycznoliterackiej i sprawdzonej metodzie strukturalistycznej, co na pewno przynosi ważne rezultaty. Zarazem ogranicza radykalnie horyzont dociekań i gubi z pola widzenia wszelakie uwikłania twórczości osiemnastowiecznych pisarzy, także Bielskiego, w konflikty ideowe ich czasów (także religijne), w skomplikowane przemiany kultury dokonujące się około połowy XVIII stulecia. Wątpliwości budzi też rozumienie procesu historycznoliterackiego jako procesu „rozwoju”, w którym barok i oświecenie są epokami antagonistycznymi, estetyka barokowa jest w połowie XVIII w. „pozostałością”, a Bielski „dostosowuje się” do nowych, oświeceniowych tendencji. Czy nie było warto wzmocnić argumentację i poszerzyć kontekst porównawczy, wykraczając poza krąg autorów zakonnych (jezuickich i pijarskich), by precyzyjniej opisać przemiany dramatu i teatru owego czasu? Czy nie zyskałby na tym wizerunek Bielskiego jako dramatopisarza, co było prymarnym celem Habilitantki?

Niewątpliwym walorem monografii dr Mieszek (podobnie jak całej jej twórczości naukowej) jest wzorowe wręcz udokumentowanie źródłowe oraz umocowanie wyników dociekań w analizie kilkudziesięciu pełnych tekstów sztuk, programów i sumariuszy

teatralnych, a także tekstów teoretycznych z epoki. Tak szeroki ogląd materii źródłowej pozwala badaczce niejednokrotnie weryfikować stan badań, utrwalone mniemania i stereotypowe opinie. Dużym wyzwaniem badawczym było poszukiwanie tekstów źródłowych, z których Bielski czerpał wzorce i zaplecze inwencyjne swoich dramatów. Z tego zadania autorka wywiązała się znakomicie. Ustalenia Habilitantki w tych zakresach torują drogę przyszłym badaniom nad dramatem późnego baroku jako obszarem konfliktów estetycznych i ideowych, źródłem przemian kulturowych w połowie XVIII stulecia i związków ówczesnej polskiej kultury umysłowej z europejskim *universum*.

Podsumowując: dzięki ustaleniom dr Mieszek przedstawionym w monografii dramaturgia Marcina Bielskiego zyskała wyrazistą charakterystykę. Rozprawa habilitacyjna *Twórczość dramaturgiczna Jana Bielskiego SJ (1714-1768)* to opracowanie wartościowe. Jest to monografia historycznoliteracka w pełni oryginalna, i ze względu na przedmiot, i ujęcie; monografia po raz pierwszy zbiera, porządkuje i systematyzuje wiedzę na temat dramaturgii Bielskiego, dopełnia obraz zreformowanego teatru jezuickiego około połowy XVIII stulecia, przekonująco dowodzi roli Bielskiego w tym procesie. Można ją uznać za znaczące osiągnięcie naukowe, choć pozostawia niedosyt z powodu sztywno i ograniczająco wyznaczonego horyzontu dociekań. Ostateczna ocena głównego dokonania naukowego dr Mieszek pozostaje pozytywna, gdyż zaplanowane zadania badawcze zostały wykonane z należytą starannością, solidnie i z wynikami, które wnoszą też nowe elementy do wiedzy o literaturze kręgu jezuickiego w XVIII w.

2. Inne osiągnięcia naukowe.

Monografia poświęcona intermediom staropolskim - *Intermedium polskie XVI-XVIII w. (teatry szkolne)*, Kraków 2007, Wydawnictwo Columbinum, ss. 508 - swój zasadniczy zrab materiałowy i problemowy zawdzięcza pracom przygotowującym do doktoratu, ale publikacja w zmienionej i poszerzonej wersji pozostaje ważnym, ciągle aktualnym i niepodważalnym osiągnięciem naukowym Habilitantki. Waga poczynionych tam ustaleń, bogactwo materiałowe, pogłębiona refleksja nad fenomenem staropolskich intermediów w teatrach kolegiów jezuickich, pijarskich, szkół-kolonii Akademii Krakowskiej, szkół prowadzonych przez zakon bazylianów, zgromadzenia teatynów oraz gimnazjów różnowierczych uczyniły dr Mieszek prawdziwą ekspertkę w tej dziedzinie. Z tematem intermediów badaczka nie rozstała się, gdyż w kolejnych latach opublikowała bardzo ciekawe, odkrywcze historycznoliterackie rozprawy o intersceniach z lwowskich kodeksów powiązanych z zakonem jezuitów i teatynów, a także studia o kategoriach

teatralnych w intermediach szkolnych (np. o milczeniu). Badania nad teatrem i dramatem szkolnym doby staropolskiej rozwijała badaczka też w innych kierunkach, zatrzymując się np. na formowaniu fabuł w dramacie pijarskim, symbolice barw w sumariuszach z kolegium pijarów, motywach tematycznych (dzieciobójstwo, choroby, władza), typach bohaterów (kobieta, władca, obywatel). Wnikała też badaczka w problematykę oprawy teatralnej, sztukę inscenizacji, gry aktorskiej itd.. Zwracają uwagę dwa rozległe problemowo ujęcia: artykuł *O korzeniach sceny narodowej w przedoświeceniowej działalności teatrów jezuickich*, weryfikujący wiedzę o roli szkolnej sceny jezuickiej w formowaniu teatru narodowego oraz rozprawa odwołująca się wprawdzie do twórczości Bielskiego jako głównego egzemplum, jednak panoramicznie prezentująca metamorfozy jezuickiej twórczości dramatycznej w ciągu dwóch stuleci, XVII i XVIII (*Dramaturgia Jana Bielskiego na tle przemian w teatrze jezuickim w XVIII wieku*). Jako specjalista od twórczości Bielskiego badaczka zajęła się także innymi dziełami jezuitę, np. wierszowanym spolszczeniem poetyckiego cyklu żywotów polskich królów Klemensa Janickiego oraz omówiła podręcznik do retoryki *Ćwiczenia krasomówsko-prawnego księga*, eksponując rolę edukacji oratorskiej w szkołach jezuickich. Z twórczości okolicznościowej Bielskiego wzięła na warsztat zawarte tam wstępy i dedykacje, z których wydobyła obraz czytelnika i modele odbioru dzieł literackich. Wysoko oceniam rozprawy dr Mieszek dotyczące różnych form późnobarokowego piśmiennictwa, np. kalendarzy jezuickich, literaturze okolicznościowej (epitalamia, funeralia, gratulacje, teksty dewocyjne), epistolografii, w których pokazała rozliczne walory swojego warsztatu naukowego i zróżnicowane kompetencje historycznoliterackie.

Osobną pozycję w dorobku dr Mieszek jest solidnie wykonana edycja krytyczna teatralnego *lublinianum*, a mianowicie tragedii osiemnastowiecznego jezuitę Stanisława Sadowskiego, *Peomer król meseński* z 1751 r., która w tym opracowaniu zyskała wszechstronne opracowanie i instruktywny komentarz rzeczowy. Inny drobiazg edytorski w opracowaniu badaczki to pieśń weselna Jana Bielskiego, przydana do tragedii Bielskiego *Aleksy, cesarz wschodni* w wydaniu z 1764 r. omówiona i wydana w artykule „*Carmen nuptiale*” *Jana Bielskiego jako przykład jezuickiej twórczości o charakterze okolicznościowym*.

Ogromną zaletą warsztatu badawczego dr Mieszek jest praca u źródeł i ze źródłami. Niemal wszystko, co napisała i opublikowała – czy to w formie studiów interpretacyjnych, czy rozpraw historycznoliterackich – jest pokłosiem gruntownych kwerend źródłowych. A

te zawsze przynoszą odkrycia, drobne i prawdziwe rewelacje, badaczowi zapewniają wiarygodność i oryginalność, a czytelnikom – komfort obcowania z autentycznym dokonaniem naukowym. Wartością nie do przecenienia jest eksploracja tekstów zupełnie nieznanymi lub mało znanymi – a w konsekwencji dotąd nie badanych, zapomnianych, czy wręcz odrzuconych. Rzetelność i drobiazgowość – to cechy naukowego procedowania dr Mieszek. W aspekcie historyczno-opisowym żaden detal nie zostaje pominięty i to decyduje bez wątpienia o dokumentacyjnej wartości jej rozpraw i monografii.

Podsumowując: dr Małgorzata Mieszek jest badaczką o wyraźnie sprofilowanych zainteresowaniach naukowych. W centrum jej uwagi pozostają dramat i teatr staropolski i oświeceniowy. Daje się zauważyć systematyczność i konsekwencja w podejmowaniu tematów badawczych oraz regularność publikacji. Rozprawy Habilitantki przedstawiają ją jako badaczkę skrupulatną, posiadającą solidny warsztat naukowy, dobrze znającą materię staropolskiej kultury i stan jej badań. Jej prace są zakotwiczone w tekstach źródłowych w ich wielorakiej postaci, eksploruje je rzetelnie, ze znawstwem przedmiotu i pracowicie interpretuje. W swoich dociekaniach posługuje się tradycyjnymi metodami historii literatury, do interpretacji badanych dzieł podąża drogą analizy typograficznej, bibliologicznej, stylistycznej, genologicznej, retorycznej, uruchamia niezbędne konteksty historyczne, biograficzne, kulturowe, estetyczne, ideowe. Pod względem formalnym rozprawy dr Mieszek są bez zarzutu. Zwraca uwagę jasność i precyzja wykładu.

Dla porządku dodajmy, iż według wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych za swoje publikacje dr Mieszek otrzymała 1055 punktów. Informacje naukometryczne wskazują na 16 cytowań, a indeks Hirsha wynosi 2.

3. Ocena innych osiągnięć

Habilitantka aktywnie uczestniczy w polonistycznym życiu naukowym. Po uzyskaniu stopnia doktora czynnie uczestniczyła w ponad 20 konferencjach krajowych i międzynarodowych, a przedstawione do dyskusji referaty zostały opublikowane w recenzowanych wydawnictwach pokonferencyjnych. Jej artykuły zamieszczały renomowane czasopisma polonistyczne: „Pamiętnik Literacki”, „Pamiętnik Teatralny”, „Ruch Literacki”, „Prace Polonistyczne”, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica”. Była wykonawcą zadań badawczych w granic Narodowego Centrum Nauki („Kształcenie obywatela na scenach jezuickich w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Programy teatralne w archiwach wileńskich i rzymskich SJ oraz w wybranych bibliotekach polskich” realizowanego

w Wyższej Szkole Europejskiej im. Ks. Józefa Tischnera w Krakowie w latach 2015-2018, pod kierunkiem prof. dr. hab. Jana Okonia oraz w granie NPRH „*Lubelska Biblioteka Staropolska. Series Nova*”. Edycja krytyczna tekstów staropolskich — kontynuacja serii wydawniczej” realizowanym w UMCS w Lublinie, pod kierunkiem prof. dr. hab. Dariusza Chemperka. Oba zadania zostały zwieńczone publikacjami.

Dr Mieszek jest także aktywna na innych polach. Opublikowała cztery artykuły recenzyjne, była współredaktorką tomu na pięćsetlecie urodzin Mikołaja Reja (2005), monograficznego numeru „*Folia Universitatis Lodzensis. Acta Litteraria Polonica*”, poświęconego literaturze baroku, jest członkiem rady redakcyjnej serii wydawniczej „*Analecta Literackie i Językowe*”. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Badań Teatralnych. Jako nauczyciel akademicki na macierzystej uczelni prowadziła z powodzeniem kursowe konwersatoria z historii literatury polskiej od średniowiecza do baroku, autorskie konwersatoria poświęcone literaturze dla dzieci i młodzieży oraz dramatowi i teatrowi staropolskiemu oraz rozliczne zajęcia fakultatywne (np. z analizy dzieła literackiego, z zakresu nauk pomocniczych filologii polskiej, komputer i internet w pracy polonisty, na temat europejskości i swojskości literatury staropolskiej). Zrecenzowała 41 prac licencjackich i magisterskich. Powierzano jej liczne obowiązki organizacyjne związane z dydaktyką polonistyczną (sekretarz komisji rekrutacyjnej, opiekun studentów 1. roku, juror w konkursie na najlepszą pracę magisterską im. Cz. Zgorzelskiego. Z wyboru społeczności wydziałowej była członkinią Rady Wydziału Filologicznego, a obecnie Rady Instytutu Filologii Polskiej i Logopedii. Dr Mieszek angażuje się także w działania popularyzujące naukę. Jej aktywność doceniły nagrody Rektora UŁ.

Wnioski i konkluzja. Oceniane tu publikacje naukowe Habilitantki oraz jej osiągnięcia organizacyjne i dydaktyczne odpowiadają wymogom właściwej Ustawy o Stopniach i Tytułach Naukowych i spełniają najważniejsze kryteria oceny kandydata do stopnia naukowego doktora habilitowanego. Główne osiągnięcie naukowe i inne publikacje dr Małgorzaty Mieszek są oryginalnymi opracowaniami literaturoznawczymi z dziedziny historii literatury i kultury dawnej i wydatnie pomnażają wiedzę o dawnym polskim piśmiennictwie i kulturze. Pozostałemu dorobkowi Habilitantki także należy się ocena pozytywna, szczególnie aktywności badawczej oraz wytrwałej i owocnej pracy dydaktycznej. Stwierdzam, że dr Małgorzata Mieszek spełnia warunki wynikające z art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 ze zm.)

i wnioskuję do Rady Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego o nadanie dr Małgorzacie Mieszek stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo.

Poznań, 27. czerwca 2021 r.

/Katarzyna Meller/